

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

LIKABEHANDLINGSSARBETE MOT KRÄNKNINGAR I FÖRSKOLAN

En studie om hur förskollärare exemplifierar kränkande behandling i förskolan.

MATILDA LETHENSTRÖM

LISA HÄGGKVIST

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Pedagogik
Självständigt arbete – förskolepedagogiskt område
Grundnivå, 15 hp.

Handledare: Tuula Vuorinen
Examinator: Martina Norling
Termin: HT18

År: 2018

Akademien för utbildning
kultur och kommunikation

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

Kurskod PEA098 15 hp

Termin HT18 År 2018

SAMMANFATTNING

Lisa Häggkvist och Matilda Lethenström

Likabehandlingsarbete mot kränkningar i förskolan

- En studie om hur förskollärare exemplifierar kränkande behandling i förskolan.

Equal treatment-work against violations in preschool

- A study on how preschoolteachers exemplify harassment treatment in preschool

Årtal 2018

Antal sidor: 35

Studiens syfte var att synliggöra hur förskollärare arbetar med likabehandling i förskolans praktik för att arbeta förebygga och åtgärdande mot kränkningar i förskolan. Studien utgår från ett normkritiskt perspektiv. Resultatet bygger på åtta semistrukturerade intervjuer med åtta förskollärare. Resultatet visar att förskollärarna upplever likabehandlingsplanen som ett användbart verktyg i arbetet mot kränkningar. Resultatet visar även att det är personen som blir utsatt för en kränkande behandling som avgör när en kränkning har skett. Det framgår även att lyhördhet, vuxennärvaro och tillgänglighet är av betydelse för likabehandlingsarbetet mot kränkningar. Slutsatsen visar att förhållningssättet, normer och ett normkritiskt förhållningssätt stärker likabehandlingsarbetet.

Nyckelord: Kränkningar, likabehandling, förskola, förhållningssätt, norm, Normkritik.

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
2	Syfte och frågeställningar	6
2.1	Disposition	7
3	Bakgrund	7
3.1	Avgränsningar i litteratursökning.....	7
3.2	Begreppsdefinitioner.....	8
3.2.1	Kränkning, mobbning och diskriminering	8
3.2.2	Likabehandling.....	9
3.2.3	Perspektiv	9
3.2.4	Utvecklingspsykologiskt perspektiv.....	9
3.3	Teoretiskt perspektiv.....	9
3.3.1	Normkritiskt perspektiv	9
3.4	Förskolans uppdrag.....	10
3.4.1	Läroplan för förskolan.....	10
3.4.2	Skollagen.....	11
3.4.3	Barnkonventionen	11
3.5	Tidigare forskning	11
3.5.1	Myter.....	11
3.5.2	Förebyggande	12
3.5.3	Åtgärder	13
3.5.4	Slutsats.....	14
4	Metod.....	14
4.1	Forskningsdesign	14
4.2	Urval	14
4.3	Tillvägagångssätt.....	15
4.4	Analysmetod.....	16
4.5	Tillförlitlighet och trovärdighet	16
4.6	Forskningsetik.....	16

5	Resultat.....	17
5.1	Förskollärarnas definition om kränkande behandling.....	17
5.1.1	En känsla	17
5.1.2	Hur kränkningar kan visa sig.....	18
5.2	Förskollärarnas förebyggande arbete mot kränkande behandling i praktiken 18	
5.2.1	Likabehandlingsplan	18
5.2.2	Husmodellen	19
5.2.3	Temaarbeten och aktiviteter	19
5.2.4	Lyhörddhet och närvaro	20
5.3	Förskollärarnas åtgärder vid kränkning	21
5.3.1	Förskolans planer	21
5.3.2	Kommunikation.....	21
5.3.3	Skyldigheter att anmäla.....	21
6	Resultatanalys	22
6.1	Förskollärarnas definition av kränkande behandling	22
6.1.1	Förskollärarnas exemplifiering av kränkning.....	22
6.2	Förskollärarnas förebyggande arbete mot kränkande behandling i praktiken 23	
6.2.1	Arbetsmetoder	23
6.2.2	Gemensamt förhållningssätt	25
6.3	Förskollärarnas åtgärder när kränkande behandling har skett	25
6.3.1	Likabehandlingsplanen	25
6.3.2	Arbetsverktyg.....	25
6.3.3	Samarbete	26
7	Diskussion	26
7.1.1	Resultatdiskussion	26
7.1.2	Metoddiskussion	29
8	Slutsats	31
9	Fortsatt forskning.....	31

Litteraturlista.....32
Bilaga 1.....34
Bilaga 2.....35

1 Inledning

Barnkonventionen har betydelse för att medvetandegöra barns rättigheter samt hur viktigt det är att stödja barnen i deras utveckling. Kränkningar är något som alltid har skett, men idag finns mer kunskap om barns utsatthet (Olsson, 2011). Förskolan har i uppdrag att förebygga och åtgärda kränkningar, det är viktigt för att minska barns utsatthet. Kränkande behandling är ett uppmärksammat problem i samhället, men vad räknas egentligen som en kränkning? Skolverket (2016) skriver i läroplan för förskolan

Inget barn ska i förskolan bli utsatt för diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder, hos barnet eller någon som barnet har anknytning till, eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas” (s.5).

Hur ser arbetet ut i praktiken för att motverka att kränkande behandlingar sker? Denna undersökning kommer att handla om kränkningar i förskolan och hur förskollärare beskriver arbetet med att motverka kränkande behandling i förskolan. Werner (2016) beskriver det aktiva arbetet mot kränkande behandling som ett målinriktat arbete där personalen har skyldighet att förbygga och förhindra kränkningar. Det ska också finnas en plan mot kränkande behandling. Författaren förklarar att det är huvudmannens uppgift att vidta åtgärder vid kränkande behandlingar. Förskolepersonalen ska göra en plan varje år som ger en översikt på hur det förebyggande arbetet ska ske för att motverka kränkande behandlingar i förskolan.

Öhman (2008) menar att det ibland kan vara svårt att uppfatta vad ett barn upplever som kränkande behandling. Ofta sker kränkningar i barnens lek när vuxna inte är närvarande. Hur förhåller sig pedagogerna till dolda kränkningar och hur vet man när det är läge att ingripa? Författaren förklarar att barn ofta inte signalerar sina känslor och berättar om de utsatta positioner som de upplevt eller varit med om. Knost (2015) förklarar att bli kränkt eller utesluten kan sätta spår hos barn och påverka deras sociala, mentala och psykiska hälsa och utveckling. Därför är det av betydelse att arbeta förebyggande emot kränkningar och utveckla kunskap om ett så viktigt ämne.

Det är vuxnas förhållningssätt som speglar barns handlingar, barn gör inte som vi säger utan som vi gör. Vår uppfattning är att om förskolan aktivt arbetar med värdegrundsfrågor och belyser problemet med kränkningar så går det också att förhindra att kränkningar sker. Likabehandlingsarbetet i förskolan kan bidra till en ökad förståelse för allas lika värde och arbetet mot kränkningar kan bidra till en ökad trivsel i förskolan.

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att synliggöra hur förskollärare arbetar med likabehandling i förskolans praktik med fokus på det förebyggande och åtgärdande arbetet vid kränkningar.

Frågeställningar:

- Hur beskriver förskollärare sitt arbete med att förebygga och åtgärda kränkningar i förskolan?
- Hur exemplifierar förskollärare kränkande behandling?

2.1 Disposition

Denna studie handlar om hur förskollärare arbetar med likabehandling i förskolans praktik med fokus på det förebyggande åtgärdsarbetet mot kränkningar. Den första delen i studien innefattar en *bakgrund* och kommer att innehålla beskrivningar som visar på vår litteratursökning. I *begreppsdefinitioner* beskrivs viktiga begrepp som är relevanta i studien. Därefter kommer vi att introducera vår valda teori i *teoretiskt perspektiv*. Under bakgrund kommer vi också att presentera de styrdokument som förskolan har kopplat till vårt ämne, i slutet av bakgrunden kommer vi även att redogöra för *tidigare forskning*. Därefter följer ett metodavsnitt där vi ger en beskrivning av studies genomförande. Metodavsnittet följs av en *resultatdel* som efterföljs av en *resultatanalys*. Slutligen i *diskussion* kommer vi att resonera vårt resultat i hur framgångsrikt likabehandlingsarbetet är för barns utveckling, vilka utmaningar som finns i praktiken och förbättringsåtgärder.

3 Bakgrund

Vår studie utgår från vetenskapliga artiklar -och avhandlingar samt relevant studentlitteratur. I detta avsnitt kommer vi att redogöra vår bakgrund till studiens upplägg. Vi kommer också att beskriva några av de viktiga begreppen som kommer att synliggöras i studien.

3.1 Avgränsningar i litteratursökning

I litteratursökningen har vi använt oss av databaserna ERIC(ProQuest), ERIC(EBSCOhost) och SWEPUB. Under litteratursökningen skapa vi begränsningar i vårt sökande och valde att söka efter artiklar som är "peer-reviewed"/vetenskapliga.

De svenska sökord och fraser som vi valt att använda oss av under sökningen var "kränkning i förskolan", barnkränkningar", "kränkningar mot barn" kränkningar förskola", "förskola", "kränkt" och "likabehandling". De engelska sökorden som vi använde var "Bullying against child", "Well-being Preschool", "Violation Child", "Offence Preschool", "Childoffence in Preschool".

Databasen ERIC(EBSCOhost) gav inte lika många träffar som ERIC(ProQuest) och SWEPUB. Vid tillfället då sökorden inte gav många resultat valde vi att endast söka på specifika ord som ämnade vårt ämne. Vi valde därför att skriva sökningen på följande sätt, (Violation* AND (Child* Preschool*)), dock gav det inte många träffar, så vi valde följande sökord, Bullying against Child in Preschool. Det sökord som gav oss mest träffar (5) var bullying som motsvarar det svenska ordet för mobbing. När vi begränsade sökningen till vetenskapliga artiklar resulterade det i två träffar. Utifrån de artiklar vi fick fram, genom valda sökord, kunde vi sedan välja ut de artiklarna

som var mest lämpade till vår studie. Utöver dessa artiklar och avhandlingar har vi också använt oss av populärvetenskaplig litteratur. Anledningen till få träffar kan ha varit för att begreppet kränkning inte används internationellt. Det gjorde att vi fick koppla kränkningar till det engelska ordet bullying som betyder mobbing.

3.2 Begreppsdefinitioner

3.2.1 Kränkning, mobbning och diskriminering

I förskolans likabehandlingsarbete används en rad olika begrepp. Kränkande behandling är ett beteende som kan visa sig vid enstaka tillfällen men också vara ett beteende som upprepas vid flertal tillfällen (Skolinspektionen, 2018). En diskriminering är däremot en särbehandling och riktar sig till en grupp människor eller en enskild individ. En kränkning blir diskriminering när det kopplas till diskrimineringsgrunderna (Skolverket, 2016). De sju diskrimineringsgrunderna är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Skolverket (2016) menar att det är förskolans ansvar att följa upp och förebygga att kränkningar sker. Genom att arbeta utifrån ett normkritiskt perspektiv blir personalen medvetna om att det på alla ställen, vart vi än kommer, finns normer och om det förebyggande arbetet sker systematiskt mot kränkningar bryts inte normerna och kränkningar kan minskas.

Definitionen av kränkningar beskrivs på flera sätt, Öhman (2008) beskriver en kränkande behandling som ett beteende, ett beteende som förminskar någon annan människas värde. De beteenden författaren syftar på kan vara både fysiska genom handlingar och psykiska genom verbala ord eller kroppsuttryck. Mobbning är när en människa blir illa behandlad av andra vid upprepade tillfällen och om en kränkning sker systematisk kallas det för mobbning. Kränkningar kan vara tydliga eller svåra att se. Kränkningar är alltid en subjektiv upplevelse och det är inte möjligt för någon annan att avgöra om en person har blivit kränkt. Det finns både omedvetna och medvetna kränkningar (Öhman, 2008). Kränkningar kan delas in i olika former av handlingar, det kan vara sociala, emotionella men också fysiska (Knost, 2015).

Mobbning är ett uttryck för aggression, då mobbning definieras i litteraturen som en återspeglning för vad personen själv upplever, både i verbal form och fysik form (Espelage och Swearer Napolitano, 2003). Författarna använder sig av samlingsnamnet mobbning. Öhman (2008) skiljer däremot på kränkningar och mobbning. Engelskan använder inte begreppet kränkning utan använder istället samlingsnamnet bullying. Det som skiljer mobbning från kränkningar är att mobbning beskrivs som medvetna och upprepade kränkningar medan kränkande behandling kan vara omedvetna och ske vid enstaka tillfällen. Även Juvonen och Graham (2001) definierar kränkningar som fysiska eller verbala handlingar som visas utåt och som påverkar en annan människa negativt. I Skollagen (2010:800), SkoL, 6 kap. 10 § anges det att kränkande behandling ses som ett uppträdande som i sin handling kränker ett barns värdighet. De olika uppträdandena kan vara nedsättande ord, ryktesspridningar, förlöjliganden, även när någon är fysik genom slag- och sparkar, utfrysningar och hot.

3.2.2 Likabehandling

En likabehandlingsplan är en plan över hur arbetet mot kränkningar ska genomföras. Planen beskriver vad likabehandling betyder och presenterar en plan för hur arbetet ska ske på varje enskild förskola. Likabehandling handlar om att ge barnen kunskap om önskvärda normer och värden. Varje barn ska behandlas lika utifrån sina förutsättningar (Svaleryd och Hjertson, 2012). Likabehandlingsarbetet går ut på att skapa en verksamhet fri från kränkande behandlingar och uteslutningar. Förskolans likabehandlingsarbete ska ge barnen en trygg vardag och att varje individ kan delta i förskolans aktiviteter på lika villkor. Nedan beskrivs vikten av att utveckla likabehandlingsarbetet i verksamheten

Likabehandlingsarbetet är därför ett utvecklingsarbete av vikt. Alla som arbetar i förskolan spelar en stor roll för att i sitt dagliga arbete – i ord och handlingar – driva denna utveckling framåt (Diskrimineringaombudsmannen, 2015).

Det är förskolepersonalen som ska se till att verksamheten arbetar efter de normer och värden som finns angivna i förskolans läroplan, och det är förskolläraernas uppgift att utveckla arbetet med normer och gemenskapen som finns i verksamheten (Skolverket, 2016). Alla förskolor ska arbeta med värdegrunden samt utgå från läroplan och hur de sedan genomför arbetet är upp till respektive verksamhet.

3.2.3 Perspektiv

Pramling Samuelsson och Williams (2015) menar att personlighetspsykologiskt perspektiv handlar om barnens personlighetsutveckling. Fokus grundar sig på att barnen ska utveckla sina personligheter och hur de skulle bli som vuxna människor.

3.2.4 Utvecklingspsykologiskt perspektiv

Utvecklingspsykologiskt perspektiv handlar om barns kognitiva och sociala utveckling. De yngsta barnen anses behöva mer omsorg medan de äldre barnen lär av varandra i grupper utifrån sin utvecklingsnivå (Engdahl och Ärlemalm-Hagsér, 2015).

3.3 Teoretiskt perspektiv

I det här avsnittet beskrivs det normkritiska perspektivet och vad det normkritiska arbetet i förskolan handlar om.

3.3.1 Normkritiskt perspektiv

Det normkritiska perspektivet innebär att vi bör synliggöra och granska förskolans miljö i syfte att sträva efter en accepterande miljö. Att alla barn får känna att de duger som de är och att de får utvecklas på de sätt som passar individen. Normer kan förklaras som regler och förväntningar på beteenden som gäller inom en gemenskap eller i en miljö (Dolk, 2013). Normer kan handla om både det som är vanligast och det som är önskvärt. Det vanligaste är också det som kan betraktas som önskvärt. Dolk (2013) menar att normer är något som måste finnas för att vägleda oss i våra handlingar. Normerna kan också begränsa oss och det kan uppstå kränkningar när normer praktiseras. Svaleryd och Hjertson (2012) beskriver utifrån ett normkritiskt perspektiv att alla som vistas i förskolans verksamhet ska känna sig välkomna att kunna delta i och möta andra i verksamheten utan att känna sig kränkta.

Att personalen är medveten om vikten av ett normkritiskt perspektiv är med andra ord grunden i ett aktivt arbete mot diskriminering och kränkande behandling (Svaleryd och Hjertson, 2012, s.133)

Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015) menar att normer är positiva men genom ett normkritiskt förhållningssätt kan förskollärarna skapa en bild av hur dessa normer påverkar verksamheten, barnen och vuxna. De påtalar att ”det är först när någon bryter mot normerna som de börjar framträda tydligare” (s.101). Svaleryd och Hjertson (2012) menar att normkritik inte är en metod utan ett förhållningssätt som handlar om att göra oss medvetna om de normer som finns. Det handlar om att kunna vara kritiskt till normerna som finns och kunna utveckla nya vid behov. Likabehandlingsarbetet innebär att kritisera normer och det är något som sker kontinuerligt (Svaleryd och Hjertson, 2012). Det går ut på att undersöka på vilket sätt kvaliteten, förhållningssättet och tryggheten har för inverkan på människors beteenden samt synliggöra dem.

3.4 Förskolans uppdrag

Förskolan styrs av regler och riktlinjer som ligger till grund för att bedriva en verksamhet. Det är förskollärarnas, barnskötarnas och huvudmannens uppgift att, i enlighet med våra styrdokument, följa och systematiskt arbeta efter en likabehandlingsplan och en årligplan för att verksamheten ska kunna drivas och utvecklas. De styrdokument som berör förskolan är *läroplan för förskolan*, *skollagen* och *barnkonventionen*.

3.4.1 Läroplan för förskolan

Skolverket (2016) skriver i läroplan för förskolan att ”en viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (s.4). Förskolan ska även se till att varje barn finner sin egen identitet och är bekväm i sig själv. Barnen ska respektera varandras olikheter, andras och sin egen kultur. En uppgift som förskolan har är att hjälpa barnen att delta i grupp och på egen hand, kunna handskas med konflikter och andra svårigheter, skapa sig en förståelse för de normer som gäller i förskolan och också kunna följa regler som har skapats tillsammans. För att förskolans uppgift ska fullföljas menar Skolverket (2016) i läroplan för förskolan att arbetslaget ska

Visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet. [...] stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra (s.9).

Det är arbetslaget uppgift att visa barnen och vara tydliga med att varje individ kan ha olika erfarenheter och uppfattningar som sedan påverkar deras åsikter och uppförande. Enligt förskolans läroplan är det förskolechefen som har det yttersta ansvaret för att verksamheten ska bedrivas efter de mål och riktlinjer som finns angivna, detta för att kvaliteten i förskolan ska bli så bra som möjligt, samt att det är förskolechefens ansvar att ge personalen kompetensutveckling (Skolverket, 2016).

Pramling Samuelsson och Williams (2015) skriver att Sverige är ett av de länder som ligger i topp när det handlar om förskolans kvalitet. Enligt författarna handlade barnomsorgen förr om traditioner och erfarenheter som skulle göra barnen aktiva i vardagssysslor i

hemmet. Det fokuserades också på barnens personlighetsutveckling, där fokus låg på att barnen skulle utveckla sina personligheter och hur de skulle bli som vuxna människor. Med tiden förändrades fokus från ett personlighetspsykologiskt till utvecklingspsykologiskt perspektiv. Barnen blev ”granskade” utifrån sin ålder och vad de kunde och blev därefter indelade i grupper. 1998 fick förskolan en egen läroplan och förskolan blev en del av utbildningssystemet. Förskolans uppdrag vidgades och ledde till ett nytt förhållningssätt. Barnperspektiv ligger nu till grund för att skapa möjligheter för att utvecklas och lära på ett demokratiskt sätt. Det nya förhållningssättet, som utvecklades i takt med att läroplan blev till, handlar enligt Pramling Samuelsson och Williams (2015) nu om barns perspektiv och att barnen ska respekteras på samma sätt som vuxna. Författarna skriver att förskolans uppdrag och innehåll har förändrats över tid. Barns inflytande och delaktighet har med tiden kommit att betonas i läroplan.

3.4.2 Skollagen

I skollagen (2010:800) står det att förskolan ska utveckla och stimulera barns kunskaper i sociala sammanhang och också förbereda varje barn för fortsatt lärande och utveckling. Förskolan ska också bidra till att varje barn känner att de får en trygg omsorg som gynnar och utformar barnens helhet, det vill säga barnens omsorg, lärande och utveckling.

I skollagen (2010:800), SkoL, 6 kap. 10 § står det även att varje verksamheten ska ha en plan för hur arbetet kring kränkande behandling ser ut. Denna plan ska innehålla olika redogörelser för hur personalen kan arbeta för att åtgärda, förbygga och motverka kränkande behandling. Personalen i förskolan har en skyldighet att anmäla om kränkande behandling förekommer i verksamheten (Werner, 2016). Anmälan ska ske till förskolechefen och det är sedan förskolechefens ansvar att föra anmälan vidare till huvudmannen.

3.4.3 Barnkonventionen

I juni, år 2018, gick UNICEF (2008-12-11) ut med att barnkonventionen blir svensk lag år 2020. De menar att barns rättigheter och barnkonventionen är det största skydds nätet barn har. Det betyder att det blir större skyldigheter och möjligheter för domstolar och myndigheter att prioritera barn. ”Genom att göra barnkonventionen till lag blir det ännu tydligare att barn är egna individer med egna rättigheter” (UNICEF Sverige, 2009). Barnkonventionen (2009), liksom Pramling Samuelsson och Williams (2015), menar även att alla barn ska känna trygghet och bli respekterad precis som vuxna.

3.5 Tidigare forskning

I det här avsnittet redogör vi för forskning som rör kränkande behandling i förskolan.

3.5.1 Myter

Öhman (2008) beskriver flera myter som förknippas med kränkningar och uteslutningar i förskolan. Det är 1) *att barn utesluter varandra är naturligt och normalt*, 2) *det är bara under lek..* 3) *det går över*, 4) *vissa barn ber om det*.

Myten att barn utesluter varandra är naturligt och normalt kan problematiseras utifrån flera perspektiv. Det kan hända att barn någon gång känner sig utanför eller blir bortvald

ur lek. När det sker kontinuerligt kan det störa barnens utveckling snarare än att vara en erfarenhet för barnet att uppleva någon gång i livet. Det är viktigt att verksamheten på förskolan tidigt lär barn att respektera alla, visa empati och inte skada någon med vare sig ord eller handling. Myten om att uteslutningar äger rum bara under lek handlar om att även om det sker i leken kan det leda till att det får konsekvenser i framtiden. Det är inte bara för det barn som blir utsatt utan även för barnet som kränker. För det barn som ständigt blir utanför lek kan det leda till att barnet väljer att vara ensam och isolerar sig och kan leda till psykisk ohälsa. De barn som får fortsätta kränka kan på sikt utveckla större aggressivitet och få ett våldsamt beteende. Espelage och Swearer Napolitano (2003) menar i en internationell studie att kränkande behandling, engelskans motsvarande till mobbing, är ett substitut för utåtagerande beteende, och Knost (2015) menar att mobbing eller andra utåtagerande beteenden inte är acceptabelt. Myten om att det går över kan bidra till att barnens beteende fortsätter. Det krävs en vuxen som stöttar barnen för att stoppa beteendet. Det är vuxnas ansvar att förändra miljön och förhållningssättet för att motverka att kränkningar och uteslutningar sker. Myten om att vissa barn ber om det handlar inte om att barnens handlande går ut på att provocera fram något. Barnen gör så gott de kan i samvaro med andra.

3.5.2 Förebyggande

Öhman (2008) förklarar att arbetet mot att förebygga kränkningar handlar om hur arbetslaget diskuterar ämnet. Det gäller att arbetslaget är medvetna om hur de ska arbeta, vad de ska göra och hur de ska uttrycka sig. Ibland kan det hända att personalen av olika anledningar kommunicerar nedsättande mot barnen utan avsikt och det kan leda till att barnen tar efter, vilket skapar en dålig stämning (Öhman, 2008).

Ett förhållningssätt om vägledande samspel är ICDP (International Child Development Programme). Det handlar om att skapa relationer till barnen som utvecklar trygghet och att sätta gränser på ett positivt sätt. Öhman (2008) menar att när personalen tillrättavisar barn bekräftas barnets kränkta känsla samt om personalen är medveten om sitt arbete kan arbetet mot kränkningar ske enkelt systematiskt. Doebel och Koenig (2013) menar utifrån en internationell studie att barns lärande och utveckling stärks om personalen förmedlar positivitet, samt att barnen utvecklar förtroende och trygghet till personalen om personalen förmedlar ett positivt förhållningssätt. Om däremot kränkningar sker från vuxen till barn menar Öhman (2008) att det kan bero på stressrelaterade situationer. Bühler, Karlsson och Österholm (2018) menar att förskollärare ska gå in och vägleda barnen för att utveckla ett gott förhållningssätt och det kan förskollärare göra utifrån ramen *hantera, utvärdera och förebygga*, dock menar Kolfjord (2010) att barn inte ska skambeläggas men tillrättavisas när de gjort fel. Öhman (2008) förklarar att det är personalens uppgift att ta reda på orsaken till varför barn kränker andra. Mohr och Wedberg (2015) beskriver olika aktiviteter som kan genomföras för att arbeta förebyggande mot kränkningar, som självstärkande aktiviteter och användning av maskotar i form av dockor och mjukisdjur. Mohr och Wedberg (2015) menar att det i förskolan kan förekomma maktlekar bland barnen och maktlekar kan vara lekar som innehåller våld, kränkningar och förnedring. Det kan handla om att ett barn blir utvald till offer och få ta emot alla dessa handlingar. Författarna menar att lyhördhet och nyfikenhet kan vara ett verktyg för att få syn på maktlekar genom att gå in i leken och ställa frågor till barnen. Bühler, Karlsson och Österholm (2018) menar att vuxna anses behöva ha en potential att kunna tolka barnens signaler och att skapa lösningar

som är lämplig för alla. Dock bör frågorna ställas på ett sätt som inte dömer leken så barnen pekats ut eller upplever skam. Ett sätt för att påvisa att dessa maktlekar är problematiska kan vara att ta upp ett exempel vid ett annat tillfälle när hela barngruppen är samlad. Pedagogerna kan då, genom att synliggöra sig av artefakter, visa hur maktlekar ser ut och sedan ställa frågor till barnen om känslor och hur de skulle upplevas att själv befinna sig i en situation.

Ett verktyg personalen kan använda sig av i förebyggande syfte mot kränkningar är husmodellen. Husmodellen kan användas som en ritning över verksamhetens miljö för att bilda en överblick på hur förskolans rum är uppbyggda. Förskolepersonalen skapar då gemensamt, tillsammans med barnen, en bild över hur lokalerna ser ut och vart det eventuellt finns risk för att kränkningar och uteslutningar sker.

Förskolepersonalen diskuterar och utvecklar tillsammans en arbetsmiljö som förebygger att kränkningar och uteslutningar sker i lokalerna. Husmodellen ska sedan kopplas ihop med verksamhetens likabehandlingsplan som är upprättad för den enskilda förskolan. Det handlar också om att skapa en social miljö där risken att barn faller utanför normen reduceras. Att stärka enskilda barns empatiförmåga utmanar inte de strukturer som bidrar till att skapa utanförskap (Dolk, 2013).

Användningen av husmodellen löser dock inte automatiskt de kränkningar som kan ske på förskolan. Husmodellen används som ett verktyg och visar var kränkningar kan ha risk att ske och då krävs det att personalen på förskolan har detta i åtanke när de planerar verksamheten och sin placering och närvaro. Svaleryd och Hjertson (2012) menar att personalen kan arbeta med de fem F:en för att stärka planarbetet ur ett normkritiskt perspektiv för att motverka kränkningar. De fem F:en står för *förbjuda, främja, förebygga och förhindra, förankra och följa upp*. Författarna lyfter vikten av att förskollärare arbetar systematiskt med arbetsverktyg som förbättrar förskolans miljö och kvalitet i enlighet med styrdokumentet (Svaleryd och Hjertson, 2012). I en undersökning som genomfördes 2005 fick lärare frågan om hur de upplever sina kunskaper om konflikter -och andra svårigheter, det visade det sig att 78% av lärarna som deltagit inte är nöjda med den utbildning som givits (Hakvoort, 2010).

3.5.3 Åtgärder

Praktiska åtgärder som verksamheten kan arbeta med för att åtgärda kränkande behandlingar när de skett mellan barn och barn är, ritprat, drama och aktiviteter. Det för att göra barnen medvetna om att deras handling har gjort någon kränkt. Mohr och Wedberg (2015) menar att dramaövningar leder till att barnen skapar sig en förståelse för andras känslor och perspektiv. Barnen får via drama leva sig in i olika situationer och kan lära sig empati och sympati. Genom lek och estetik granskas normer och vad som anses vara en norm, att granska normer har betonats som en viktig del i ett normkritiskt förhållningssätt (Dolk, 2013). En annan aktivitet som Mohr och Wedberg (2015) tar upp som kan hjälpa är självstärkande övningar. Barnen får genom denna aktivitet känna på hur det är att säga ifrån om man verkligen inte vill något. De menar att "om du tror på din egen kraft och är stark i dig själv har du lättare att stå emot negativt grupptryck och visa mod eller civilkurage" (s.79). Att arbeta självstärkande handlar om att kunna stärka varje individs förmåga att kunna hantera, påverka och stärka sig själv. Åtgärderna sker efter att en kränkning har skett för att göra barnen medvetna om vad som hänt och stärka barn som blivit kränkta. Werner (2016) menar att förskolepersonalen är skyldiga att meddela förskolechefen om och när kränkningar sker.

3.5.4 Slutsats

Espelage och Swearer Napolitano (2003) menar internationellt att mobbing är ett upprepande beteende både fysiskt och psykiskt. De menar att mobbing är ett substitut för aggressivitet. Samtidigt menar Knost (2015) att mobbing inte är acceptabelt. Nationellt beskrivs kränkningar som ett beteende som förminskar en annan människas värde. Beteendena författaren syftar på är både fysiska genom handlingar och psykiska genom verbala ord eller kroppsuttryck. Mobbing är när en människa blir illa behandlad av andra vid upprepade tillfällen och om en kränkning sker systematisk kallas det för mobbing (Öhman, 2008).

4 Metod

Under det här avsnittet kommer vi ge en beskrivning av de val som vi gjort under studiens gång, samt hur vi genomfört studien. Följande kategorier kommer att redovisas, *forskningsdesign, urval, tillvägagångssätt, analysmetod, tillförlitlighet* och *forskningsetik*.

4.1 Forskningsdesign

Vi har valt att använda en kvalitativ forskningsmetod för att få en tydlig bild av informanternas exemplifiering mot kränkande behandling och hur arbetet mot kränkande behandling ser ut i förskolan. Bryman (2011) tydliggör att kvalitativa studier handlar om att försöka se utifrån informanternas perspektiv. Studien genomfördes med bekantskap av vad informanterna ansåg som meningsfullt i studien. Det skapar också en större inblick i studien för informanterna. Studiens datainsamling utgick från semistrukturerade intervjuer för att låta deltagarna utveckla egna tankegångar och inte begränsa dem.

Intervjuguiden som utvecklades inför intervjuerna bestod av åtta semistrukturerade intervjufrågor som ställdes till förskollärare som är aktivt verksamma i förskolan. Vår intention med intervjun är att undersöka hur förskollärare beskriver sitt arbete för att motverka och åtgärda kränkande behandling i förskolan samt hur förskollärarna exemplifierar kränkande behandling. Fördelar med semistrukturerade intervjuer är att deltagarna får möjlighet att prata mer öppet om ämnet och att de inte blir begränsade i sina svar. Under intervjuerna ställdes följdfrågor för att få fram ett djup som också resulterade i ett mer innehållsrikt resultat. Intervjufrågorna skickades inte till informanterna innan intervjun. Bryman (2012) anser att om intervjufrågorna skickas ut tidigare till informanterna kan informanten själv välja ut de frågor som anses vara enkla och besvara dessa frågor mer ingående. Det anses även att informanterna får mer betänketid till frågorna vilket kan resultera i överarbetade svar (Bryman, 2012). En fördel är dock att den intervjuade kan förbereda sig på vad som komma skall.

4.2 Urval

Vi har valt att genomföra vår studie på fem förskolor, i en mindre stad i Mälardalsregionen. Urvalet består av åtta informanter som är verksamma förskollärare i kommunala förskolor. Vi har valt att använda oss av en varierad målgrupp för att få möjlighet till olika synsätt och perspektiv. Förskollärarna i vår

studie är mellan 25-56 år och yrkeserfarenheten varierar mellan 0-25 år. Fem av förskollärarna arbetar på en storbarnsavdelning och tre förskollärare på en småbarnsavdelning (se tabell 1). Nedan visas en tabell på vårt urval av förskollärare.

Tabell 1 – Deltagarbeskrivning

Ålder Antal förskollärare	25-35 år 1	36-45 år 2	46-55 år 2	56 + 3
Yrkeserfarenhet Antal förskollärare	0-10 år 3	11-15 år 2	16-20 år	25 år -> 3
Kön Antal förskollärare	Man 1	Kvinna 7		
Storbarnsavdelning Antal förskollärare	5			
Småbarnsavdelning Antal förskollärare	3			

Som tabellen visar ovan har vi gjort ett urval när vi valde våra informanter och genomförde våra intervjuer. Vi ville få en varierad målgrupp förskollärare med olika erfarenheter och åldrar för att få ta del av erfarenheter som sträcker sig över olika lång erfarenhet. Vi valde också att välja våra informanter från både storbarnsavdelningar och småbarnsavdelningar för att få in erfarenheter av likabehandlingsarbete med olika åldersgrupper.

4.3 Tillvägagångssätt

Det första vi gjorde var att skriva ett missivbrev (bilaga 1) där vi redogjorde vad studien kommer att handla om. Vi valde att kontakta några förskollärare som vi tidigare fått veta skulle vilja delta i vår studie. Vi skickade sedan ut missivbrevet till de tilltänkta deltagarna och de fick information om tidsåtgång, att intervjuerna skulle spelas in, att intervjuerna kommer att hållas av oss båda. Vi tog sedan kontakt med de förskollärare som var intresserade för att kunna boka in tider för intervjuer.

Vi utformade intervjufrågorna och genomförde intervjuerna tillsammans. Den första intervjun blev som en pilotintervju för att undersöka hur väl frågorna fungerade och om vi eventuellt behövde göra förändringar i ordningsföljden, omformulera eller komplettera frågorna. Bryman (2012) menar att en pilotintervju kan trygga intervjufrågorna så att de fyller sin funktion till syftet. Vi genomförde intervjuerna på respektive förskollärarens arbetsplats och intervjuerna tog mellan 30-40 min.

4.4 Analyismetod

Datainsamlingen är uppbyggd på inspelade semistrukturerade intervjuer med åtta förskollärare. Vid transkriberingen har vi reducerat bort olika tilläggsord i intervjuerna för att ta med det relevanta relaterat till vårt syfte och frågeställningar. Bryman (2012) menar att genom att transkribering av delar av intervjuer kan tid sparas för att kunna fokusera på det som är relevant i intervjuerna. En nackdel som kan uppstå vid en transkribering där endast det relevanta tas ut är att något missats, vi valde därför att gå tillbaka till vår transkribering ett flertal gånger. När vår intervjusammanställning var klar och varje informants svar var granskad kunde vi koda av och kategorisera de svar vi fått fram. Vi analyserade resultatet genom att söka efter likheter och skillnader i intervjusvaren och kategoriserade det efter våra frågeställningar. Resultatet har sedan kopplats till det normkritiska perspektivet samt tidigare forskning.

4.5 Tillförlitlighet och trovärdighet

Tillförlitlighet i en kvalitativ studie handlar enligt Bryman (2012) om att inte göra alltför vidlyftiga tolkningar av resultatet. Det handlar också om att göra processen genomskinlig i den mening att läsarna kan följa de val som gjorts under processen. Studiens trovärdighet beaktas genom att vi följt reglerna som finns angivna när en kvalitativ studie ska genomföras. Trovärdigheten har även stärkts när vi valt att inte skicka ut våra intervjufrågor i förväg till förskollärarna för att inte ge deltagarna möjlighet att förbereda sig på intervjufrågorna.

För att stärka kvaliteten och tillförlitligheten i vår studie la vi stor vikt vid att våra frågor skulle bli väsentliga till studies syfte och frågeställningar och valde att föra diskussionsliknande samtal med våra informanter. För att stärka studiens tillförlitlighet mer fick informanterna själva bestämma i vilken miljö intervjun skulle genomföras för att informanterna skulle känna sig trygga i deltagandet. Informanterna intervjuades enskilt för att ge dem möjlighet att utveckla sina svar och dela med sig av erfarenheter och kunskaper utan yttre påverkansfaktorer.

4.6 Forskningsetik

Varje förskollärare fick information om studien och dess syfte både muntligt och skriftligt. Innan intervjuerna startade tillfrågades förskollärarna om tillåtelse att spela in intervjun. Därefter informerades deltagarna om de etiska aspekterna. Det inspelade materialet kommer raderas efter användning och att utomstående inte kommer kunna utläsa vilka som deltagit i studien. Vi informerade varje förskollärare att de har rätt att avbryta sin medverkan i studien. Vetenskapsrådet (2017) nämner forskningsetiska principer som består av *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet*.

Informationskravet handlar om att informanterna som deltar i en studie har rätt att få veta syftet med studien och villkoren för deltagandet. Det ska även belysas att informanterna har rätt att avsluta sitt deltagande om så önskas. Samtyckeskravet utgår från att informanterna har rätten att själv bestämma över sin medverkan i studien. Informanterna ska också kunna säga ifrån sitt delande utan att hen utsätts för påtryckningen.

Konfidentialitetskravet handlar om att informanter som medverkar ska inte kunna

identifieras och all datainsamling ska bevaras på ett sätt så att utomstående inte kan få tillgång till det. Nyttjandekravet beskrivs handla om att all datainsamling endast får användas i studien och till studiens syfte enbart (Vetenskapsrådet, 2017).

Vi har beaktat de etiska forskningsprinciperna i praktiken genom vårt missivbrev (bilaga 1) där förskollärarna fick information om studiens upplägg och syfte, samt vilka villkor som gäller för deras deltagande. Förskollärarna fick även information om tillvägagångssättet vid intervjuerna. Samtyckeskravet beaktades när informanterna blev informerade om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att själva bestämma över sin medverkan i studien samt att de kan avbryta när som helst. Vi förklarade att alla uppgifter som samlas i vår datainsamling behandlas med största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av detta och allt material enbart används i vårt självständiga arbete och som sedan kommer att raderas. Texten kommer att vara utformad på det sätt att ingen utomstående kommer att kunna utlösa vem som deltagit i undersökningen. Informanterna fick också information om nyttjandekravet att det insamlade materialet endast kommer att användas i studien. Förskollärarna fick information att studien kommer att publiceras på Diva.

5 Resultat

Syftet med studien är att få en uppfattning om hur förskollärare arbetar med kränkande behandling i förskolan, och hur de arbetar praktiskt i verksamheten för att åtgärda och förebygga att kränkningar sker. Vi kommer att presentera vårt resultat i teman som är följande, *förskollärares definition på kränkande behandling, förskollärares förebyggande arbete mot kränkande behandling i praktiken och förskollärares åtgärder när kränkande behandling skett.*

5.1 Förskollärarnas definition om kränkande behandling

Resultatet visar att kränkande behandling är ett ämne som är svårt att definiera.

5.1.1 En känsla

Kränkande behandling beskrivs främst av deltagarna som personliga känslor. Det är känslan som uppstår hos en person som avgör om situationen eller händelsen upplevs som kränkande. Kränkande behandling förklaras av förskollärarna att det är barnet som är mottagaren som bestämmer om det är en kränkning. En förskollärare säger

Om någon gör något eller säger något, och känslan som uppstår. Mottagaren bestämmer om det är en kränkning som sker beroende på hen's känslor.

En annan förskollärare berättar

Allt från att en personal hanterar en situation för hårt, verbala ord, suckar och ger olämpliga kommentarer. Barn som säger elaka saker, äldre barn kan uppleva exempelvis toaletsituationer som kränkande. Allt från handlingar till ord som sedan skapar en känsla.

Ytterligare en förskollärare berättar

Det kan ju vara situationer där, jag tycker egentligen inte om, jag tycker det är kränkande att säga till ett barn ”du som är så stor borde kunna det här” jag tycker det är kränkande.

Tolkningen av hur mild eller grov en handling måste vara för att uppfattas som kränkande varierar dock mellan deltagarna från att en kränkande behandling handlar om en känsla till att beskrivas som en kränkning som är väldigt grov. En annan förskollärare säger

En kränkning är något väldigt grovt i min värld. Om du säger något väldigt nedlåtande, du är dum i huvudet, riktigt såna här grova ord. Riktigt grovt att man svär åt någon eller om man är fysisk eller är grov i munnen eller fysiskt tar på någon, att man nyper någon i rumpan eller så. Det är kränkande men sen är det ju från person till person igen.

Tillskillnad från de andra förskollärarna, som definierar en kränkande behandling mer som en känsla av vad man själv känner och något mottagaren inte mår bra av till handlingar genom exempelvis knuffar och uttryck, så beskriver den ena förskolläraren att kränkande behandlingar är grova handlingar.

5.1.2 Hur kränkningar kan visa sig

När förskollärarna berättar hur en kränkande behandling kan visa sig relaterar de flesta förskollärarna till handlingar, verbalt språk, kroppsspråk och förhållningssätt. Ett förhållningssätt kan variera från person till person och förskollärarna menar att barn och vuxna ska respektera varandras olikheter, det gäller bara att verksamheten är eniga om ett förhållningssätt som ska spegla en god kvalitet i förskolan. En förskollärare säger att

Kroppsspråk och handlingar är det som visas och verbala ord.

En annan förskollärare säger

Handlingar och verbalt språk, kroppsspråk och mitt förhållningssätt.

Negativa känslor som uppstår är det som avgör om det blir en kränkning. En förskollärare menar att flera gånger kan det vara svårt att upptäcka varför ett barn blivit kränkt av ett annat barn, personalen kanske märker att det inte är någon som vill leka med barnet längre och sedan, under observationer, kan det komma fram att barnet har ett sådant förhållningssätt där hen gör en gest som att sucka eller himla med ögonen och betar sig nedsättande mot andra. Barnet i sig kanske inte alls är medveten om sitt beteende men andra känner sig ledsna av det.

5.2 Förskollärarnas förebyggande arbete mot kränkande behandling i praktiken

Resultatet visar att likabehandlingsplanen utgör en utgångspunkt i arbetet mot kränkande behandling. Resultatet visar vidare att personalen arbetar med den fysiska miljön som husmodellen och temaarbeten kring normer och värden, samt att finnas närvarande i verksamheten.

5.2.1 Likabehandlingsplan

De flesta förskollärare anser att likabehandlingsplanen ger en tydligare bild på *hur* arbete ska gå till i praktiken. Styrdokumentet som finns inom förskolan tar upp vad

personalen i verksamheten ska göra, arbeta med och sträva efter. En förskollärare förklarar

Vi utgår från likabehandlingsplanen. Där står det vad vi ska göra i arbete för förebyggande och hur vi ska arbeta vidare med detta.

En annan förskollärare säger

Likabehandlingsplanen är en förlängning av läroplanen. Den förtydligar vårt arbete, vårt tänk och vad vi ska göra. Jag tycker att likabehandlingsplanen är så bra. Alltså det blir inte bara det här att det blir styrdokumentet som säger såhär ska det vara. I likabehandlingsplanen blir det lite mer det här hur gör vi egentligen, man tittar lite på mer på hur'et, det är så lätt att fokusera på det här ska vi göra men hur gör vi det i praktiken? Därför tycker jag att likabehandlingsplanen är så bra.

Förskollärarna är tydliga med att likabehandlingsplanen är enklare att arbeta efter då de själva med sina arbetslag får arbeta fram hur'et i arbetet, och endast ha övriga styrdokument som stöttning och riktlinjer.

5.2.2 Husmodellen

Resultatet visar vidare att förskolans miljö utgör ett specifikt område i likabehandlingsplanen och deltagarna talar i termer av riskmiljöer och vuxennärvaro. En förskollärare upplever det svårt att vara närvarande överallt och berättar hur de brukar arbeta

Kollar på lokaler, arbetar för att förebygga miljöer där kränkningar kan ske och vi försöker vara närvarande i dessa miljöer. En ritning på våra lokaler, hur ser det ut här. Vad kan vi utveckla här för att motverka att händelser sker. I vissa rum får vi dela upp oss i och vara närvarande.

I resultatet visar det sig att flera av förskollärarna beskriver sig arbeta med husmodellen för att kartlägga riskmiljöer där kränkningar och uteslutningar kan se. Husmodellen används som metod för att motverka kränkande behandling och upplevs vara en positiv arbetsmetod i det förebyggande arbetet.

5.2.3 Temaarbeten och aktiviteter

Några av förskollärarna nämner också att de brukar arbeta med aktiviteter i form av drama, sagor och samtal om känslor i verksamheten för att tydliggöra normer och värden i barngruppen. En förskollärare berättar

Vi jobbar ju i med det i vår dagliga verksamhet för att få in empati, normer och värden och förebyggande arbete. Genom arbetet med normer och värden så arbetar vi med hur vi ska arbeta med varandra, det är vårt fokus-mål denna termin. Vi arbetar med aktiviteter, samarbete, hur vi är och förhåller oss till varandra. Exempelvis att alla är lika värda, man ska inte få höra att man är för liten eller så för att göra vissa saker. Pratar om känslor med barnen och använder oss av leksaker. Utgår från ICDP, som är vår grund, där kommer barnkonventionen in och läroplanen. Och det handlar om förhållningssätt och hur vi ser på varandra och så.

I praktiken arbetar förskollärarna med kränkande behandling genom teman och aktiviteter som handlar om normer och värden. Det här arbetet ska enligt flera förskollärare gynna barnens kunskaper och förhållningssätt till varandra. En

förskollärare berättar att de brukar använda sig av ”Kotten och Kaninen”, det är figurer som beskriver handlingar och känslor som diskuteras tillsammans med barnen. Barnen är väl insatta i Kotten och Kaninens betydelse och detta arbetssätt med figurerna har speglat av sig på barnen då barnen enligt förskolläraren själva brukar tala om för varandra att nu betar du dig som Råven. I berättelsen beskrivs råven som en elak figur som betar sig illa mot sina kompisar.

Resultatet visar att en förskollärare arbetar med ”smiley-kort” i samlingen med barnen för att barnen ska få medvetenhet om känslor. Smiley-korten är kort med bilder med olika känslor och barnen får då ge uttryck för olika känslor, prova göra uttryck för känslor och samtidigt skapa sig en förståelse för hur olika känslor ger uttryck för det man känner. Ytterligare en förskollärare berättar om *spegling* som utvecklar respekt mot andras känslor. Förskolläraren förklarar att ibland behöver man göra barnen medvetna om att omedvetna uttryck som de gör kan göra andra ledsna eller kränkta exempelvis suckar eller en blick. Då kan förskolläraren använda sig av spegling, säga ”när du gör sådär blir jag ledsen”. Barnet behöver få hjälp att se själv vad han eller hon gör.

Konceptet ”Stopp-handen” är också något som några förskollärare tar upp som de lär barnen att ta till som förebyggande mot kränkningar. En förskollärare berättar om stopp-handen

Det vi försöker utveckla är att man inte bara säger stopp utan man pratar med varandra -jag vill att du slutar med det där. Att man säger *jag vill* för det sänder ett jag-budskap till den andra. Det ska vara stopp här vid mig, jag stoppar inte dig utan jag stoppar att jag inte vill att du gör så mot mig.

5.2.4 Lyhördhet och närvaro

De flesta förskollärare beskriver att lyssna och observera är en viktig del i arbetet med att förebygga och motverka kränkande behandlingar. Det menar att det är så viktigt att vara närvarande och vara observanta på barn som ändrar beteendemönster, som drar sig undan och inte syns. En förskollärare tar även upp hur viktigt det är att se de barn som är väldigt uttrycksfulla och nästintill ”dramaqueens”.

Men som sagt så finns det ju även barn som kan vara väldigt uttrycksfulla och vara dramaqueens, men det betyder ju också någonting. Det är ju inte bara ”äsch det där är bara någonting”. Det är inte så heller utan den behöver ju också bearbeta liksom varför gör jag såhär. Vad händer då med omgivningen, dom kommer ju inte tro på dig snart när du kastar dig på golvet varje gång någon bara nuddar dig.

Förskolläraren menar att de barnen får inte glömmas bort och tänka att de barn ändå alltid spelar över om exempelvis någon nuddar dem. Förskolläraren undrar då direkt vad är det som gör att det barnet betar sig på detta sätt, får hen för mycket eller kanske för lite uppmärksamhet. Förskolläraren beskriver då att det är viktigt att göra barnet uppmärksam på vad beteendet gör med omgivningen att barnet inte kommer att bli trodd på om något väldigt allvarligt händer.

5.3 Förskollärarnas åtgärder vid kränkning

5.3.1 Förskolans planer

De flesta förskollärarna tar upp att likabehandlingsplanen och handlingsplanen ses som en åtgärd när de följer instruktionerna i planen. De nämner att likabehandlingsplanen är ett stöd och en grund i hur arbetet ska tas vidare. Även handlingsplanen är ett hjälpmedel för att vidta åtgärder mot kränkande behandling. I planerna finns det angivna steg och metoder som ska följas, därefter förklarar de flesta förskollärarna att de kontakter vårdnadshavarna om det handlar om kränkning mot barn. Är det personal inblandat berättar förskollärarna att de kontakter förskolechefen.

5.3.2 Kommunikation

Förskollärarna berättar också att de försöker prata med varandra på en gång när något sker. Att ha ett bra samspel och en god kommunikation till varandra skapar en trygghet till att våga samtal om händelser som kan vara svåra. Förskolläraren säger

Vi har ju våra styrdokument och likabehandlingsplan som vi utgår från, och pratar om det och skulle det vara att vi sett något så samtalar vi om det på en gång när det händer och sker. Vi bollar med varandra och samarbetar mellan personal och avdelningar. Det är min skyldighet att ta upp saker som jag upplever, mina känslor är mina och jag måste föra fram dem. Det är viktigt att man är tydlig och känner trygghet till sitt arbetslag. Vi försöker arbeta för samma förhållningssätt. Vårt beteende speglar av sig mot barnen. Förhållningssättet är a och o för att motverka kränkande behandling.

En annan förskollärare säger att

Vi diskuterar och reflekterar om saker som skett. Har vi sett samma saker, hur upplever ni. Försöka möta händelser på en gång. Samtal med varandra på en gång så det inte ligger och gror.

5.3.3 Skyldigheter att anmäla

De flesta förskollärarna är eniga om att en skriftlig anmälan ska göras och den ska tas till förskolechefen. Förskollärarna menar att det är deras skyldighet att anmäla och i varje likabehandlingsplan och handlingsplan finns det tydliga direktiv på hur en anmälan ska göras så att ingen kan komma sen och säga att hen inte visste hur det skulle göras. Det är sedan förskolechefen som har huvudansvaret för att anmälan går vidare.

En anmälan måste alltid behandlas, den kan inte chefen lägga bort. Det är chefen som har huvudansvar för det.

En förskollärare berättar att förskolechefen tog hjälp av specialpedagog och extra personal när en avdelning hade det svårt med kränkningar bland barnen. Barngruppen blev uppdelad i mindre grupper för att motverka kränkande handlingar.

En annan förskollärare som har gjort en anmälan upplever att hen inte fått något riktigt gehör från förskolechefen då förskolechefen tyckt att problemet är löst när personal har pratat med den berörde personalen samt vårdnadshavare. En förskollärare beskriver utifrån en kränkande handling gällande personal mot ett barn

Jag hade samtal med chefen och hon tyckte väl inte heller sådär, hon tyckte att har du pratat med henne (den personal det berörde) så det är lugnt nu. Men jag sa ju det, finns det en blankett så måste vi fylla i den. Vi fyllde då i den tillsammans och visade den för föräldern så att hon skulle känna trygghet att vi åtgärdade det. För det var viktigt för mig och för barnet. Då blev mamman nöjd och barnet blev nöjd, men det blev inget vidare med det, anmälan togs inte vidare.

6 Resultatanalys

I den här delen analyserar vi vårt resultat. Analysen delas in i tre kategorier, *förskollärarnas definition av kränkande behandling, förskollärarnas förebyggande arbete mot kränkande behandling i praktiken och förskollärarnas åtgärder när kränkande behandling har skett.*

6.1 Förskollärarnas definition av kränkande behandling

6.1.1 Förskollärarnas exemplifiering av kränkning

Resultatet visar att kränkningar i förskolan definieras på olika sätt av förskollärare och kan då innefatta allt från en blick till hårda ord och fysiska angrepp. Öhman (2008) beskriver att en fysisk kränkning är något som är lättare att uppmärksamma då det handlar om kroppsspråk, exempelvis att ett barn tar till våld för att få tillbaka sin leksak. Den relationella kränkningen handlar om att exempelvis utesluta någon från leken eller att bara tala illa om någon. Utifrån vårt resultat kan vi koppla dessa kränkningar, den fysiska och den relationella, som förskollärarna beskriver när de definierar en kränkning, det vill säga ett beteende, en handling eller uttryck som kan gestaltas genom verbala ord och kroppsuttryck.

Normer kan vara både möjliggörande och begränsade då de dels kan stärka grupptillhörigheten och dels kan bidra till utanförskap. I enlighet med Dolk (2013) anser vi att normer behöves för att visa hur vi ska vara och som vägleder oss i våra handlingar. Normer kan också medföra begränsningar som visar sig i kränkningar när normer praktiseras. De som inte följer normerna riskerar att hamna utanför en gemenskap där specifika normer upprätthålls (Svaleryd och Hjertson, 2012). I vårt resultat blir det senare synligt i situationer då barn utesluts ur lek. En deltagare ger exempel på hur ett specifikt barn uteslöts ur en lek då hans förhållningssätt inte överenskom med de övriga barnens. Det framgår inte av resultatet hur barnet agerade eller hur förskollärare hanterade den specifika situationen men i talet om situationen verkar det finnas en acceptans för att barn utesluts ur lek om de inte följer reglerna i leken. Fokus i det här fallet riktades mot att ändra det specifika barnets beteende för att möjliggöra ett lekdeltagande snarare än att synliggöra, och eventuellt också utmana, de osynliga normer som barnet bröt i leken. Förskollärarna som deltagit lutar sig mot styrdokumentet, likabehandlingsplanen och handlingsplanen, och arbetar på det sätt som de tolkat planerna. Likabehandlingsarbetet handlar om hur vi bemöter varandra samt vilka värderingar vi har och det speglar sig i verksamheten och skapar nya normer hos barnen. Genom ett samarbete i verksamheten bildas och utvecklas gemensamma normer. Om personalen inte har kunskap om ett normkritiskt förhållningssätt, begränsas arbetet mot kränkande behandling (Svaleryd och Hjertson, 2012). Förskollärarna beskriver att kränkningarna som sker kan vara omedvetna men uppfattas som kränkande från

den utsatta. Svaleryd och Hjertson (2012) menar att det är viktigt att förskollärare arbetar utifrån ett normkritiskt perspektiv för att vara medvetna om att det på alla ställen, vart vi än kommer, finns normer. Alla ska känna sig välkomna i förskolan och det innebär att personalen på förskolan behöver se över de normer som finns för att kunna synliggöra och utmana dem för att stärka likabehandlingsarbetet i förskolan.

Utifrån ett normkritiskt perspektiv är det av vikt att ligga steget före, vara lyhörd och närvarande i förskolepersonalens förhållningssätt vilket även förskollärarna lyfte är av vikt. Förskollärarna uttrycker att lyhördhet och närvaro i barngruppen ger barnen en trygghet och det skapar en viktig del av sammanhanget så att personalen kan ge barnen rätt stöd och hjälp för varje individ. När personalen är närvarande, tillgänglig och delaktig kan de uppmärksamma vad som händer i verksamheten, vilket ger barngruppen ett lugn och en trygghet då barnen märker av personalens närvaro. Förskollärarna lyfter att de granskar lokalerna för att se vart det kan ske kränkningar. Sedan delar de upp sig i olika rum för att vara närvarande. Dock lyfter förskollärarna att det är svårt att alltid vara överallt och det kan vara en bidragande faktor till att kränkningar sker.

Personalen kan uppmärksamma att det inte är någon som vill leka med ett barn längre och sedan under observationer kan det komma fram att barnet har ett sådant förhållningssätt där hen gör en gest, som att sucka eller himla med ögonen, och beter sig nedsättande mot andra. Barnet i sig kanske inte är medveten om sitt beteende men andra känner sig ledsna av det och därav väljer att inte vara med barnet. Att bli utesluten är också en form av en kränkning. Bühler m.fl. (2018) menar att vuxna anses behöva ha en potential att kunna tolka barnens signaler. Om barnet visar ett beteende om att något är fel eller om en situation är stressig och påverkar barnet så ska vuxna kunna ha en förmåga att uppmärksamma detta och kunna utveckla och ändra om situationen för att skapa en lösning som är lämplig för alla.

6.2 Förskollärarnas förebyggande arbete mot kränkande behandling i praktiken

Resultatet visar att förskollärare kan arbeta mot kränkande behandling på olika sätt och med olika syften. Svaleryd och Hjertson (2012) menar att arbetet mot kränkningar blir enklare om arbetet utgår från de fem F:en, som är ett planarbete i arbetslivet ur ett normkritiskt förhållningssätt.

6.2.1 Arbetsmetoder

Resultatet fick vi fram är att förskollärarna beskriver att de arbetar förebyggande med metoden *stopp-handen* i syfte för att barnen själva ska lära sig att hantera situationer när det uppkommer saker som de inte vill göra. Enligt Mohr och Wedberg (2015) ska barnen lära sig att säga ifrån tydligt så den andre parten förstår, att det inte blir något missförstånd med vad man själv anser är en kränkning. Barn måste få möjlighet att säga nej och att säga ifrån när det är något de tycker är obehagligt, det styrker barnkonventionen (Barnkonventionen, 2009). Den här metoden syftar till att utveckla en lyhördhet och respekt till varandra (Mohr och Wedberg, 2015) vilket visar sig i resultatet vara en viktig del för förskollärarna i arbetet mot kränkande behandling.

Resultatet visar också att förskollärarna arbetar med metoden *Husmodellen*. Enligt Dolk (2013) handlar det om att förebygga att kränkningar uppstår och att

normbrytande leder till uteslutningar. Genom att arbeta utifrån ett normkritiskt förhållningssätt kan förskollärarna använda husmodellen i syfte att skapa en bild på hur och var normerna behöver ses över i verksamheten. Att kartlägga verksamheten efter husmodellen räcker dock inte för att kartlägga kränkningar utan normerna behöver granskas efter de uttryck som framställs i verksamheten. Dolk (2013) menar att alla människor, barn som vuxna, både följer normer och bryter mot dem någon gång. Istället för att lägga fokus på vad barnet gör, om barnet följer normer eller om barnet bryter mot någon norm, behöver förskollärarna istället se över de normer som styr på förskolan. Att stärka enskilda barns empatiförmåga utmanar inte de strukturer som bidrar till att skapa utanförskap, det handlar om att se på samhället istället för på den enskilda individen (Dolk, 2013). Exempel på när normer bryts utifrån vårt resultat är när en vuxen säger ”du som är så stor borde klara av det här”. Då har personalen en förväntning på att barnet ska klara av något utifrån sin ålder och på så vis faller barnet utanför normen. Dolk (2013) menar att det finns en norm i samhället som styr vad du ska klara av i en viss ålder, alltså en diskriminering på grund av ålder. Vidare kan förskollärarna arbeta förebyggande med planen som personalen tar fram ur husmodellen för att arbeta mot normerna. Dolk (2013) menar att husmodellen är en metod som kan göra barnen delaktiga i likabehandlingsplanen. Utifrån modellen synliggörs normerna som finns på förskolorna, i och med denna modell skapas diskussioner och reflektioner och att då föra in barnens delaktighet ges barnen möjlighet att se och ifrågasätta de normer som präglar verksamheten. Dolk (2013) förklarar att delaktigheten är viktig för att kunna skapa relationer och påverka de normer som finns och samtidigt skapa egna.

Det framkommer inte i vårt resultat vilka metoder förskollärarna använder i sitt likabehandlingsarbete, då varken husmodellen eller handlingsplanen nämns. Förskollärarna berättar att likabehandlingsplanen är en enklare grund för att den beskriver hur arbetet ska genomföras. Likabehandlingsplanen utformas efter varje enskild verksamhet och beskriver *hur* varje förskola ska arbeta med att förebygga och åtgärda kränkningar, till skillnad mot läroplanen som beskriver *att* det ska göras. I likabehandlingsplanen och handlingsplanen skriver förskollärarna *hur* de ska arbeta normkritiskt på respektive verksamhet, vilket också Skolverket (2016) lyfter fram som viktigt. I likabehandlingsplanen skriver personalen också hur de ska gå tillväga när en kränkning sker och i planen finns det också blanketter som ska fyllas i för att göra en anmälan till chefen. Det framgår inte i vårt resultat om barnen görs delaktiga i likabehandlingsarbetet, ett förslag på en metod kan vara att göra barnen delaktiga i husmodellen för att minska kränkningar. Dolk (2013) beskriver, utifrån en förskola som har provat att använda sig av husmodellen för att göra barnen delaktiga, att förskollärarna valde att skapa en miniatyr av förskolan istället för att använda sig av vanliga husmodells-affischen. Utifrån byggnationen kunde personalen på förskolan väcka tankar hos barnen om normer och värden. Likabehandlingsarbetet kunde då starta med reflektioner och diskussioner.

Vi kan däremot se i vårt resultat att förskollärarna gör barnen delaktiga genom aktiviteter och temarbeten som handlar om normer och värden. Normer och värden vävs in i aktiviteterna genom exempelvis maskotar av dockor och mjukisdjur. Förskollärarna använder sig av maskotar som metod för att väcka medvetenhet om normer och värden där vuxna och barn kan diskutera känslor, handlingar och beteenden. Barnen får också genom lek och estetiska aktiviteter gestalta normer och värden så att de endast hör och pratar om ämnet. Genom att förskollärarna gör en teater av en vardaglig kränkning samtidigt som de pratar om händelsen för barnen

kan barnen få en ny bild av hur andra uppfattar olika handlingar. En förskollärare berättar om aktiviteten *spegling* som utvecklar en förståelse för sitt egna handlade och spegling kan även hjälpa barnen att utveckla sin empati.

6.2.2 Gemensamt förhållningssätt

Svaleryd och Hjertson (2012) förklarar hur förskollärare kan bidra till att synliggöra och utmana normer genom att konkretisera dem. I resultatet berättar en förskollärare att personalen bör vara eniga om ett förhållningssätt som ska forma en god kvalitet i förskolan. Utifrån normkritiska perspektivet handlar det om att se normer, vad händer om man faller utanför normerna som har skapats på förskolan. Även om förskollärarna försökt att skapa ett klimat där allas olikheter ska accepteras bör förskollärarna hela tiden utmana normerna för att inte normerna ska begränsa barnen (Dolk, 2013). I resultatet beskrivs utifrån en förskollärare att ett barn som är uttrycksfullt, ”dramaqueen” får inte glömmas bort, beteende menar förskolläraren också har betydelse och ska uppmärksammas. Ett barn som är ”dramaqueen” och slänger sig på marken när någon nuddat hen bryter mot normen. Utifrån ett ICDP-förhållningssätt ska beteendet ”avledas” och istället förstärka den norm som personalen tycker är acceptabel medans ett normkritiskt perspektiv innebär att även normbrytande beteenden accepteras.

6.3 Förskollärarnas åtgärder när kränkande behandling har skett

6.3.1 Likabehandlingsplanen

Likabehandlingsplanen beskriver hur personalen ska gå tillväga när en kränkning sker och i planen finns de angivna blanketter som ska fyllas i för att göra en anmälan till chefen. Det är förskolans plikt att ge barnen det stöd och den hjälp de behöver för att gynna deras omsorg, lärande och utveckling (Skolverket, 2016). När en kränkning mellan barn och barn har skett är en åtgärd, som en förskollärare beskrev, att barnen ska ”göra förlåt” till varandra. Att göra förlåt beskrivs av förskolläraren handla om att barnen ska ta ansvar för vad de gjort utan att känna skam. Barnen ska ställa till rätta genom att erbjuda tre alternativ, blås, kram eller förlåt. Ett förlåt och sen är det bra räcker inte, det är viktigt att barnet tittar på sin kompis och försöka förstå hur hen känner och samtidigt utveckla sin empati. Kolfjord (2010) menar att det är viktigt att barnen själva tar ansvar för sina handlingar.

6.3.2 Arbetsverktyg

Under en intervju berättar en förskollärare om en annan avdelning på sin förskola att många av barnen kränkte varandra. En anmälan till chefen upprättades och åtgärderna för denna händelse var att barnen på avdelningen delades in flera små grupper, samt att det personalen fick stöd av extra personal och en specialpedagog som stöttade personalen för att bryta beteendet. En arbetsmetod som användes för att bryta beteendet var arbetet med normer och värden, metoden användes av hela förskolan för att arbeta efter samma mål. Förskolan fick ett arbetsverktyg i form av en Alfons-vänkskapslåda. Lådan består av hjälpmedel i form av böcker, flanosaga, ljudböcker, diskussionskort om känslor och en Alfonsdocka som förskolan kan arbeta med för att stärka barnens relation till varandra och andra. Böckerna och sagorna som medföljer i lådan handlar om vänskap och känslor som kan diskuteras och hjälpa

barnen att bryta normer. Genom lek och estetik granskas normer och vad som anses vara en norm. Att granska normer har betonats som en viktig del i ett normkritiskt förhållningssätt (Dolk, 2013). Det krävs att vuxna förändrar sitt tankesätt vilket senare kan skapa ett ändrat beteende. Barn kan utveckla ett mer våldsamt beteende om inte kränkningar och uteslutningar tas på allvar och åtgärdas, vilket också leder till att kränkningarna fortsätter (Öhman, 2008).

6.3.3 Samarbete

För att åtgärda kränkningar och uteslutningar i verksamheten menar förskollärarna att det är viktigt att ha ett bra samarbete i verksamheten och att all personal tillämpar ett likartat förhållningssätt. En förskollärare berättar att om samarbetet och relationerna är bra mellan personalen blir det enklare att kommunicera med varandra och ta upp saker som kan upplevas svåra. Att kunna diskutera svåra situationer med varandra och prata om det egna förhållningssättet skapar en systematisk utvärdering som gynnar förskolans kvalitet. Det gynnar i sin tur barnen då de får den bästa möjliga förutsättningen för att känna trygghet och glädje i förskolan om förskolepersonalen utvärderar händelser och situationer (Skolverket, 2016). Om personalen är insatt i ett arbete med normkritiskt perspektiv skapas grunden till att kränkningar aktivt kan motverkas (Svaleryd och Hjertson, 2012).

7 Diskussion

I följande diskussionsavsnitt kommer vi att problematisera resultatet i relation till vårt syfte och frågeställningar. Vi kommer också att diskutera vårt metodval.

7.1.1 Resultatdiskussion

Kränkningar och barnens känslor är något som ska tas på allvar och skyldigheterna är formulerade i styrdokumentet. Samtidigt utvecklas barn hela tiden och kränkningar är också en del av det sociala samspelet. I vårt resultat fick vi fram att förskollärarna önskar mer föreläsningar och utbildningar i ämnet om kränkande behandlingar och konflikter. Ämnet är stort och svårt att ”hantera” utan tillräckliga kunskaper. Resultatet visar att förskollärarna ansåg att det sker kränkningar på förskolan men att det är hur förskollärarna handlar efteråt som har betydelse. Resultatet visar att förskollärarna ser att personalen behöver finnas i barngruppen och lyssna på barnen, det gör att personalen kan vägleda barnen om en kränkning sker. Doebel och Koenig (2013) menar utifrån en internationell studie att barnens lärande och utveckling gynnas om personalen förmedlar positivitet. Vidare menar författarna att barnen skapar ett förtroende och en trygghet till vuxna om vi förmedlar ett positivt förhållningssätt och det gör att barnen behandlar andra väl. I kommunen där vi genomfört vår studie arbetar förskolorna efter ICDP (International Child Development Programme) som är ett program för utvecklingsfrämjande samspel. Den så kallade reglerade dialogen handlar om att lära barnen att på egen hand kunna reglera och kontrollera sitt agerande genom att betona det positiva ett barn gör. I resultatet framgår det inte att förskollärarna arbetar efter ett normkritiskt perspektiv, däremot arbetar de efter förhållningssättet ICDP som handlar om att barnen ska lära sig reglera sitt beteende. Medan det normkritiska perspektivet handlar om att synliggöra och granska normerna i miljön och inte bara fokusera på individen (Dolk, 2013). Med ICDP vill man att barnet själv ska lära sig reglera sig, ”den reglerade dialogen”, medan det normkritiska perspektivet vill synliggöra att normer kan

vägleda och begränsa oss. Det är när begränsningen sker som kränkningar uppstår, när någon bryter mot något som är önskvärt.

Vi anser att när det handlar om kränkningar barn mot barn behöver vi inte alltid anmäla beroende på fall. Fall som vi anser inte behöver anmälas, likaså förskollärarna, är händelser som "drama-Queen-situationen" som resultatet tog upp, barn som överdramatiserar för uppmärksamhet. Även fall som händer i verksamheten när barn tar varandras leksaker är fall som inte behöver anmälas då kan istället arbetslaget arbeta med vänskapstema för att stärka vänskapsrelationerna. Fall som däremot ska anmälas är när kränkningar sker systematiskt barn mot barn eller vuxen mot barn. Blir det exempelvis som en förskollärare berättade i resultatet, att hela gruppen fick dela upp sig på grund av kränkningar sinsemellan barnen, behöver förskolechefen vara med och stötta. Werner (2016) menar att förskolepersonalen har en skyldighet att meddela förskolechefen om kränkningar sker. Förskolechefen har i sin tur skyldighet att ta det vidare till huvudman (Werner, 2016). Enligt Skolverket (2016) är det förskolans ansvar att följa upp och förebygga kränkande behandling. Därför kan förskolechefen vara till hjälp i det förebyggande arbetet mot kränkande behandling om hen får kännedom om kränkningar i tid. På det här viset arbetar och synliggör förskollärarna likabehandling om hur åtgärder kan tas fram för att motverka kränkningar genom att arbeta efter normer och värden och anmäla till chefen. Diskrimineringsombudsmannen (2015) menar att när förskolepersonalen arbetar efter likabehandlingsplanen och strävar för att ge barnen en trygg vardag, utifrån att ge varje individ samma förutsättningar utifrån deras villkor, drivs verksamhetens utveckling framåt. Men när det sker en mindre kränkning, som kan kännas lika illa för den som blir utsatt, bör den hanteras med de iblandade barnen. Öhman (2008) menar att när personalen går in och tillrättavisar barnet visar personalen att hen har sett vad som hänt och bekräftar det kränkta barnets känsla. En förskollärare tog upp under intervjun att barn inte ska skambeläggas för något dem gjort men samtidigt menar Kolfjord (2010) att barn behöver veta och ställa till rätta när de kränkt någon. I fallet från vårt resultat där många kränkningar pågick barn mot barn tog personalen hjälp av chefen för att bryta situationen och få hjälp med extra personal och resurser. Förskolepersonalen behöver själva vara medvetna om sitt arbete samt hur de ska arbeta vidare systematiskt för att motverka kränkande behandling i förskolan (Öhman, 2008). Att ta hjälp av resurser gynnar verksamhetens utvärdering vilket också Skolverket (2016) tar upp att arbetsprocessen behöver utvecklas för att förskolans kvalitet ska ske i enlighet med läroplanens mål och riktlinjer för att vidta åtgärder mot kränkningar. Resultatet visar att en förskollärare beskriver att vi nog alla kränkt ett barn någon gång, omedvetet. Öhman (2008) menar att när en vuxen kränker ett barn kan det ha sin grund i stress hos personalen, hög arbetsbelastning med stora barngrupper. Det kan göra att vuxna uttrycker sig nedsättande utan att det är personens avsikt. Det kan medföra att hela klimatet blir detsamma om barnen tar efter personalen i kommunikationen. Med ICDPs förhållningssätt kan vi tyda från resultatet att personalen blivit mer medveten om förhållningssätt och att vuxna försöker ställa till rätta med barnen om en omedveten kränkning skett. Det stämmer överens med Skolverket (2016) som skriver i läroplan för förskolan att det är arbetslaget som ska ge barn kunskap om att varje individ har olika uppfattningar och åsikter. Utifrån ett normkritiskt perspektiv ska varje barn känna sig välkommen och trygg i förskolan och kunna delta i verksamhetens aktiviteter utan att känna sig främmandegjord (Svaleryd och Hjertson, 2012). Vi är bara människor och alla kan göra fel. Flera förskollärare beskriver att, de genom förhållningssättet som ICDP tar fram, gör att de kan sätta sig

ner och reflektera tillsammans i arbetslaget om hur de förhåller sig till och pratar med barnen för att lyfta fram brister. Det framgår inte i vårt resultat om barnen görs delaktiga i likabehandlingsarbetet, ett förslag på en metod kan vara att göra barnen delaktiga i husmodellen för att minska kränkningar. Dolk (2013) beskriver, utifrån en förskola som har provat att använda sig av husmodellen för att göra barnen delaktiga, att förskollärarna valde att skapa en miniatyr av förskolan istället för att använda sig av vanliga husmodells-affischen. Utifrån byggnationen kunde personalen på förskolan väcka tankar hos barnen om normer och värden. Likabehandlingsarbetet kunde då starta med reflektioner och diskussioner.

Barnkonventionen (2009) har bidragit till hur förskollärare och andra pedagoger ser på barn och vilket förhållningssätt personalen har. I och med att barnkonventionen blir lag blir det tydligare att barn framstår som egna individer med egna rättigheter (UNICEF 2009-12-11). När Skolverket kom med en läroplan till förskolan, som låg till grund från barnkonventionen med barns rätt, fick verksamheten en ny syn där barnperspektiv låg i fokus. Pramling Samuelsson och Williams (2015) menar att barnen ska respekteras på samma sätt som vuxna vilket även speglar förskolans barnsyn. Det ska inte vara någon skillnad på hur man behandlar vuxna och barn i sådana situationer. Barn har samma integritet som vuxna, vilket barnkonventionen (2009) styrker som säger att alla barn ska ha samma rätt, känna sig trygga och bli respekterade som individer. Det menar även Skolverket (2016) att förskollärarna ska ha ansvar för att alla barn i verksamheten blir respekterade och får kännedom deras eget värde. Svaleryd och Hjertson (2012) menar att personalen systematiskt behöver arbeta med arbetsverktyg som förbättrar och utvecklar förskolans miljö och kvalitet. Om personalen utgår från ett normkritiskt perspektiv är de medvetna om normer och om det förbyggande arbetet med likabehandling sker systematiskt mot kränkningar kan de försöka bryta normerna vilket kan leda till att kränkningar minskar.

Det vi upptäckte ganska snart i vår studie var att det inte användes några motsvarande ord till kränkning på engelska. I andra länder använder de sig av ordet mobbing, vilket är när någon blir utsatt upprepade gånger för kränkningar. Innebär det här att när en kränkning sker, hanteras den då eller är det först när det bli mobbing, en upprepade företeelser, som personalen reagerar och agerar? Espelage och Swearer Napolitano (2003) skriver i en artikel från USA att mobbing är ett upprepande beteende både fysiskt och psykiskt. De menar att ämnet är svårt och att mobbing är ett substitut för aggressivitet. Samtidigt menar Knost (2015) att mobbing i vilken form den än är i inte är acceptabel. Det kopplar vi till vårt ämne om kränkningar vilket inte behöver vara upprepande och behöver tas på allvar hur det än visar sig. Knost (2015) skriver vidare att nyckeln till detta i förskolan är att personalen hela tiden arbetar för få ett positivt klimat i verksamheten så att alla känna sig trygga och inkluderade. Som vi skrivit tidigare anser vi det viktigt att se över de normer som finns och förnya och ändra om klimatet på förskolan om det har övergått till en negativ spiral. En av våra informanter beskriver kränkningar som något som är väldigt grovt. Informanten beskriver att hen har egna erfarenheter av kränkningar och det har gjort att hen anser att det är när något grovt sker. Kan detta vara en orsak till varför det sker så lite anmälningar. Vi alla har olika erfarenheter och därför definierar vi ämnet olika. När det är något väldigt grovt för denna informant och någon annan anser sig blivit kränkt krockar definitionerna. Vidare kopplar vi detta till resultatet där flera förskollärare beskriver hur viktigt det är med att kunna prata i arbetslaget och reflektera över sådana saker. All personal är viktig med sina

egna erfarenheter och det kan vara bra att olika synvinklar i ämnet för att inte någon kränkning ska "missas" för att det inte är "tillräckligt" grovt.

En undersökning genomfördes 2005 där lärare fick frågan om hur de upplever sina kunskaper om konflikter och andra svårigheter. I undersökningen visade det sig att 78% av lärarna som deltagit önskar mer utbildning i ämnet (Hakvoort, 2010). Den här undersökningen genomfördes 2005 och i vårt resultat idag kan vi se att det inte har blivit bättre då förskollärarna vill ha mer utbildning. När vi reflekterar kring det här kan vi konstanterna att det är förskolechefens ansvar att utveckla verksamheten och ge arbetslagen den kompetens de behöver. Skolverket (2016) menar i läroplan för förskolan "det är förskolechefens ansvar att personalen kontinuerligt får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter" (s.16).

7.1.2 Metoddiskussion

Syftet med vår studie var att få en förståelse för hur förskollärare beskriver kränkande behandling och hur arbetet med likabehandling ser ut i praktiken. Vi valde att använda intervjuer som metod för att nå fram till informanternas enskilda idéer och åsikter om ämnet kränkande behandling utifrån deras egna erfarenheter. Enligt Bryman (2011) är intervjuer ett bra tillvägagångssätt för att belysa hur informanterna tolkar sin verklighet i förskolan.

Vi valde att inte lämna ut våra intervjufrågor innan intervjuerna genomfördes. Intervjuerna valde vi att spela in, dels för att intervjuerna tog lång tid och framförallt för att vi inte skulle gå miste om viktig information. Vi upplever att vi skulle få mer tydliga och djupa svar om vi hade skickat ut våra intervjufrågor i förväg, då vi utifrån svaren kunde tolka att det var ett svårt ämne och förskollärarna kanske hade varit i behov av mer betänketid. Om vi hade skickat ut våra intervjufrågor innan intervjun med förskollärarna hade de kunnat fördjupa sig mer i ämnet (Bryman, 2011) och det hade gett oss mer ingående resultat. Nackdelar med en intervju är att det tar **tid** att transkribera och att avsätta stor tid till det. Det tar även tid att ta sig till varje förskola samt att förskollärarna behöver ta tid från barngruppen. Vi upplever att det kan bli stelt de första intervjuerna, vi märkte att en del förskollärare blev obekväma med ljudinspelning trots att förskollärare givet oss tillåtelse att spela in, ändå upplevde vi att en del förskollärare inte var bekväma med det. Anledning till varför vi valde intervjuer är för att förskollärarna kan prata fritt utifrån sina egna erfarenheter och att förskollärarna får mer inlevelse i ämnet ju längre in i intervjun vi kommer. Vi upplevde att förskollärarna fick mycket att prata om i slutet av intervjun när alla frågorna kopplades ihop.

Innan studien tog form valde vi mellan att genomföra en enkätundersökning eller intervjuer. Bryman (2011) menar att vid en enkätundersökning har inte personerna bakom studien möjlighet att hjälpa informanterna, samt att de inte kan ställa följdfrågor, vilket vi var i behov av att göra i en del intervjuer. I och med att vi kunde ställa följdfrågor upplever vi att vi kunde få ut mer av intervjun.

Genom observationer som metod hade vi eventuellt fått syn på omedvetna kränkningar, dock var vårt syfte att synliggöra hur förskollärare arbetar med likabehandling i förskolans praktik med fokus på det förebyggande och åtgärdande arbetet vid kränkningar, samt hur förskollärare hur de exemplifierar kränkande behandling. Vetenskapsrådet (2017) menar att en problematik med observationer kan vara att vi som genomför observationen kan få det svårt att inte påverka informanterna och händelser som sker i praktiken.

Det normkritiska perspektivet var det mest lämpliga perspektiv till vår undersökning då kränkningar kan vara en del av att någon bryter mot en norm.

8 Slutsats

En slutsats som vi kan se utifrån vår studie är att arbetet med likabehandling är av betydelse för att förebygga arbetet mot kränkande behandling i förskolan, och likabehandlingsarbetet anser vi är grunden till en trygg verksamhet och miljö. Vi vill visa på betydelsen av medvetet förhållningssätt som stödjer barnen i deras samspel.

Att tänka normkritiskt och reflektera över läroplanens mål och riktlinjer stärker likabehandlingsarbetet och arbetet mot kränkningar, det öppnar upp för möjligheten att kritiskt granska sig själv som normbärare. Reflektionerna kring vad som är en norm bidrar till att förskolepersonalen tillsammans kan utveckla en samsyn i arbetslaget på hur verksamhetens gemensamma normer ska se ut.

I vår framtida yrkesroll som förskollärare vill vi att arbetet med likabehandling ska synas och vara grunden till utveckling och lärande. Det är barnen som ska vara i fokus och deras trygghet och tillit ska lyfta verksamheten.

9 Fortsatt forskning

Förskollärarnas arbete kring likabehandling för att motverka kränkande behandling har varit intressant att studera. För fortsatt forskning skulle det vara intressant att bredda urvalsgruppen genom att intervjua barn. Fråga vad som får barnen att trivas i förskolan, hur de resonerar kring regler, uteslutningar och förskollärarnas stöd vid kränkningar. Att genomföra observationer skulle också vara ett alternativ för att kunna synliggöra och exemplifiera hur kränkningar mellan barn kan komma till uttryck i förskolan.

Det skulle även vara intressant att intervjua förskolechefer och ta del av deras perspektiv gällande kränkande behandlingar, få höra hur de arbetar förebyggande och vad de vidtar för åtgärder. Vi upplever även att det skulle vara intressant att undersöka hur förskolechefer ser på kompetensutveckling och eventuella utbildningar inom ämnet då förskollärarna i vår studie uttrycker en önskan om det. Den här undersökningen har givit oss en fördjupad syn på normer och värden och hur beskrivning av kränkningar skiljer sig mellan våra informanter. Vi har också blivit medvetna om vilken betydelse förskollärares förhållningssätt har för att likabehandlingsarbetet ska bli meningsfullt.

Litteraturlista

- Bryman, A. (2012). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Bühler, M., Karlsson, A, & Österholm, T. (2018). *Lågaffektivt bemötande och problematiskt skolfrånvaro*. Lund: Studentlitteratur.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2015). *Husmodellen – ett praktiskt verktyg för att upptäcka och förebyggadiskriminering och trakasserier i förskola och skola*. Stockholm. [Www.do.se](http://www.do.se)
- Doebel, S, & Koenig, M-A. (2013). *Childrenens use of moral behavior in selective trust: discrimination versus learning*. University of Minnesota: National institutets of health.
- Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn – makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Engdahl, I & Ärlemalm-Hagsér, E. (2015). *Att bli förskollärare – mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber.
- Espelage, D-L & Swearer Napolitano, S-M. (2003). *Research on school Bullying and victimization: what have we learned and where do we go from here?* [mini-series]. University of Nebraska: Lincoln
- Hakvoort, I. (2010). *Bara bråk? Bygg en pyramid! (Red.), Låt oss tvista igen! – om konflikthantering i förskola och skola*. Palm, M. (2010). Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Holmberg, K. (2009). *Health complaints, Bullying and predicars of attention – deficit*. Uppsala universitet.
- Juvonen, J & Graham, S. (2001). *Peer harassment in school – the plight of the vulnerable and victimized*. London: The guilford press.
- Knost, L-R. (2015). *Bullying and its prevention in early Childhood education*. Helsingfors: University of Helsinki.
- Mohr, S, & Wedberg, S. (2015). *En bok om maktlekar och dolda kränkningar, och att arbeta med olika metoder i barn- och ungdomsgrupper*. Stockholm: Alltid förlag.
- Olsson, S. (2011). *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I, & Williams, P. (2015). *Varför barns perspektiv är viktiga i yrkesprofessionen. (Red.), Att bli förskollärare – mångfacetterad komplexitet*. Engdahl, I, & Ärlemalm-Hagsér. (2015). Stockholm: Liber.
- Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98/16, reviderad 2016*. Stockholm: Fritzes.
https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfce44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf2442.pdf?k=2442

Skolinspektionen. (2018). *Verbala och fysiska kränkningar vanligast*. Publicerad 2014-11-04. <https://www.skolinspektionen.se/sv/Statistik/Statistik-om-anmalningar/Fordjupning-Krankningar/Krankande-behandling-forsta-halvaret-2014/Verbala-och-fysiska-krankningar-vanligast/>

Skollagen (SFS 2010:800). Stockholm: Nordstedts förlag.

UNICEF. (2008-12-11). *Sverige i topp i ny studie om barnomsorgen*. Publicerad 2008-12-11, <https://blog.unicef.se/2008/12/11/sverige-i-topp-i-ny-studie-om-barnomsorgen/>

UNICEF Sverige. (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Werner, L. (2016). *Förskolans regelbok. Bestämmelser om förskola och pedagogisk omsorg*. Sjätte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer.

Svaleryd, K, & Hjertson, M. (2012). *Likabehandling i förskola och skola*. Stockholm: Liber.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningsed*. Stockholm.

Öhman, M. (2008). *Hissad och dissad – relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1

Hej! Våra namn är Lisa Häggkvist och Matilda Lethenström och vi är förskollärostudenterna som studerar på Mälardalens Högskola i Eskilstuna. Vi är nu inne på termin sju som är den sista terminen på förskolläroprogrammet och vi skriver vårt självständiga arbete som handlar om kränkande behandling i förskolan.

Ni får genom detta brev en förfrågan av oss om att delta i vår studie som handlar om kränkande behandling mellan vuxna och barn och mot barn och barn i förskolan. Vårt syfte är att ta reda på hur du som förskolläro exempelvis begreppet kränkande behandling samt hur likabehandlingsarbetet ser ut i praktiken för att motverka och åtgärda kränkande behandling.

Vår undersökning kommer att genomföras i form av intervjuer som beräknas ta ca 30-45 minuter. För att kunna sammanställa och avläsa svaren på ett korrekt sätt vill vi med din tillåtelse spela in intervjun. Vi tar hänsyn till de etiska förhållningssätten som handlar om att du som deltagare inte kommer att nämnas med namn, samt att ingen utomstående kommer att kunna utläsa dig som individ efter undersökningen. Det inspelade materialet kommer endast användas till denna undersökning och kommer att raderas efter användning. Om du av någon anledning skulle vilja avbryta ditt deltagande under undersökningens process kan det när som helst ske.

Vid frågor vänligen kontakta oss för mer information.

Med vänliga hälsningar

Lisa och Matilda

Kontaktinformation

Lisa Häggkvist Lht15001@student.mdh.se

Matilda Lethenström Mlm15005@student.mdh.se

Handledare

Tuula Vuorinen Tuula.vuorinen@mdh.se

Bilaga 2

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor.

Hur gammal är du?

Hur ser din yrkeserfarenhet du?

Vilken avdelning arbetar du på?

1. Hur skulle du definiera en kränkning behandling?

2. Vad anser du är en kränkning?

3. Berätta om du har varit med om en händelse där en personal kränkt ett barn.

4. Vad vidtar ni för åtgärder om en kränkning sker? -Finns det någon plan för ert arbete om en kränkning sker? Finns det något du skulle vilja ändra på?

5. Hur ser arbetslagets kunskap ut gällande kränkande behandling?

6. Hur anser du att likabehandlingsplanen förebygger kränkande behandling gentemot vad styrdokumentet säger?

7. Hur samtalar ni om kränkande behandling med barn i verksamheten?

8. Hur samtalar ni om kränkande behandling med vuxna i verksamheten?

9. Hur kan en kränkande behandling visa sig enligt dig?

10. Hur går du tillväga om ett barn berättar för dig om en händelse som hen upplevt som jobbig/kränkande?